

Iva Kosmos

Vesna Lemaic:
Dobrodošli.

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2018.

V zbirki *Dobrodošli* se prepletajo zgodbe o “nas” in “njih”, bodisi v kontekstu množičnih migracij bodisi turizma. V prvem primeru je prvoosebna pripovedovalka v vlogi domačinke: kot aktivistka se srečuje z migranti, jim skuša nuditi oporo v novem, neznanem in ne preveč naklonjenem okolju. Drugič se v vlogi “drugega” znajde sama: je turistka, po vsej verjetnosti na hrvaški obali, kamor so umeščeni tako spomini na otroške dogodivščine kot odrasla počitnikovanja. Pri tem lahko zasledujemo tudi evolucijo jadranskega turizma, od mitskih časov, ko so se počitnikarji in domačini povezali v razširjeno družino, do aktualne turistične različice z bolj elitno, a tudi neosebno in standardizirano ponudbo. Motiv, ki spoji obe temi – zgodbe sicer niso razdeljene po sklopih, temveč se medsebojno prepletajo –, je odnos med “nami” in “njimi”, “tujci” in “domačini”, “domorodci” in “prišleki”, lokalci in turisti, aktivisti in migranti. Skupini se ločita po tem, da vsako med njimi povezuje notranji občutek “kulturne intimnosti”, če ukradem izraz antropologu Michaelu Herzfeldu, se pravi poznavanje istih kod, praks, pravil in ritualov, ki omogočajo hitro in neproblematično komuniciranje ter razumevanje pomenov, od najbolj jasnih sporočil do posrednih signalov, insinuacij in stvari, povedanih med vrsticami. Gre za znanje, ki se ga ne zavedamo, a je denimo predpogoj za vsakdanji klepet – umetnosti, ki je domačinom samoumevna, a se je tujec mora priučiti.

Prva zgodba nas uvede prav v tovrstno intimo: nekaj obmorskih lokalcev se heheta razlikam med ribami in "ribami", nakar se v lokal zgrne skupina turistov, ki razbije intimo s kričanjem v nerazumljivščini – toda tisto, kar je za ene nadležno kričanje, je za druge običajen in varen prostor skupnega komuniciranja. Razlike med kulturnimi svetovi so še bolj jasno začrtane v zgodbah o migrantih. Pripovedovalka, lezbijka in aktivistka, skuša migrantom nekoliko olajšati vsakdanje življenje z majhnimi stvarmi, kot so sprehod po mestu, igra košarke, dodelitev kolesa. A komunikacija ni brez zavojev. Migrantkam se bela neobrita ženska, ki hodi naokoli brez modrca in nima otrok, zdi nekoliko čudna. Odrasle migrantke namreč vedno pridejo v kombinaciji z otroki, njihov svet je centriran na funkciji matere in soproge. Ženskost migrantk je pri tem v marsičem podobna konvencionalni ženskosti domačink, ugotavlja pripovedovalka, denimo takrat, ko se afganistanske ženske zmenijo, da bodo "olepšale" nepobrite aktivistke in jim z nitkami odstranile dlake z obraza. A bolj kot čudenje nad različnimi ženskostmi komunikacijo ustavlja nepoznavanje kulturnih kod: kako začeti pogovor, kaj dejati, kaj je primerno in kaj ne, kako se postaviti v prostoru, kam z lastnim telesom. Negotovost, ki iz tega izhaja, pripovedovalki povzroča skoraj fizično neugodje. V tem se zgodbe Vesne Lemaic občutno oddaljijo od drugega žanra, ki ponavadi upoveduje zgodbe o migrantih, in to je reportažno poročanje. Tam stik med migrantom in pripovedovalcem (novinarjem) poteka hitro, samoumevno in neproblematično, pri čemer migranti zvenijo presenetljivo razumljivo in podobno "nam". Zgodbe iz zbirke *Dobrodošli* se ponavadi izidejo v smer vzpostavljanja stika med svetovi, a je pri tem jasno, da komunikacijska pot ni jasna in premočrtna. Migrantom je v zgodbah "dovoljeno", da so kulturno drugačni, da niso le pasivne žrtve, ki čakajo na naše uho in pomoč, da so ljudje v polnem pomenu besede, kar pomeni, da so lahko tudi neprijetni, sebični in agresivni – a kaj je bolj univerzalno človeškega kot to? V površinskih pripetljajih se reflektirajo tudi širši družbeni odnosi in hierarhije, ko denimo migrantka, marginalizirana ženska, jasno pove, da se ji gabi brezdomec – še ena marginalizirana oseba. Ali ko aktivistka hoče migrantom razdeliti kolesa in se nepričakovano znajde v vlogi "gospodarja", tistega na poziciji moči, ki jo migranti moledujejo, naj ravno njim dodeli najboljše kolo.

Tisto, kar je implicitno tematizirano v zgodbah, je aktivizem oziroma motivacija zanj in načela, iz katerih izhaja, so večkrat postavljena pod vprašaj. Vesna Lemaic po eni strani pokaže, da aktivizem ne more izhajati iz užitka v samopotrjevanju lastnih načel, saj "dobri" nameni včasih ne bodo prepoznani oziroma se bodo izkazali za napačne ali neuresničljive.

A aktivizem prav tako ni povsem racionalna dejavnost, saj avtorica dodatno zakomplicira razumevanje tega pojava, ko v zgodbe vplete še pripovedovalkino družinsko in osebno ozadje. Razkrije denimo, da pripovedovalka čuti širšo zadrego v komunikaciji z ljudmi, pestuje otroški strah, "da se nihče ne bo igral z mano", in ima veliko željo po pripadnosti in sprejetosti. Zgodbe odrasle aktivistke se premešajo z zgodbami, v katerih nastopa deklica, neugledna hčerka v senci samozavestne, lepe matere. Gre za isto osebo? In če da, ali lahko njen aktivizem pojasnimo tudi z njeno osebno preteklostjo in potrebo po tem, da jo ljudje potrebujejo? Tudi, saj se v teh zgodbah osebno in družbeno, intimno in politično nikakor ne da ločiti.

Dolžina zgodb je precej različna, od enega odstavka do nekaj strani, in je pri tem bolj osredotočena na prikaz določenega občutja in atmosfere kot na sosledje dogodkov, ki naj bi porodili bralno napetost. Tudi daljše zgodbe se držijo strukture anekdote in pripetljaja, ki naj porodi širše spoznanje, nov pogled ali perspektivo. Realizacija tega namena niha od primera do primera, in medtem ko pisateljica nikjer ne "pogrne" v celoti, je po mojem mnenju v nekaterih zgodbah bolj uspešna kot v drugih. Eden boljših primerov je zgodba *Prosto gibanje*, ki jo citiram v celoti:

Dodelimo jim 18 evrov mesečne žepnine, da se lahko z obrobo mesta 9-krat pripeljejo z avtobusom številka 6 v center. Tu gledamo, kako jih njihove dolge obleke omejujejo pri hoji.

V odličnem primeru kratke kratke zgodbe, izpisane v enostavnem, izčiščenem jeziku, se sreča vrsta pomenskih ravni: izolacija migrantov, mlahavost integrativnih mehanizmov, kulturna drugost v očeh opazovalke (ali migranti sami čutijo, da jih obleke omejujejo pri hoji?), ironična napetost med naslovom in vsebino, med deklarativnim namenom (prosto gibanje) in njegovo konkretizacijo v nasprotje (omejeno gibanje). Osredotočenost na izolirane pripetljaje v zbirki *Dobrodošli* je še posebej zanimiva, če se ozremo na pisateljske začetke Vesne Lemaic. Njene debitantske, izjemno uspešne *Popularne zgodbe* so bile mojstrsko napisane v klasični narativni strukturi z uvodom, problemom, elementom neznanega, stopnjevanjem napetosti in končno razrešitvijo. Tudi znanstveno-fantastični roman *Odlagališče* se je držal klasične strukture, pisateljčina tretja knjiga, *Kokoška in ptiči*, pa je naredila korak v drugo smer, saj je bila sestavljena kot sosledje medsebojno povezanih alegoričnih pripetljajev o zasedbi borze. Z *Dobrodošli* se pisateljica bliža impresiji in anekdoti ter zapusti princip grajenja suspenza, po katerem je zaslovela s prvo knjigo. Poleg tega velja omeniti,

da sta prvi knjigi črpali iz žanra in popularne kulture, medtem ko sta drugi obrnjeni v avtobiografsko izkušnjo. Opisani razvojni lok tako pravzaprav poteka v nasprotno smer, kot smo vajeni pri večini pisateljev. Zdi se namreč, da se pri drugih najprej pojavijo avtobiografske impresije in ohlapnejši zapisi, nato sledi prehod k trdnejši narativni strukturi, ki je tudi bolj priljubljena med bralci, če ne zaradi drugega pa zaradi s suspenzom pogojenega lažjega obračanja strani. S tem nočem povedati, da je ena razvojna smer prava ali napačna, le da avtorica zaradi opisanih odločitev v svojem opusu vzbuja vtis, da ji za širok uspeh ni veliko mar. *Dobrodošli* bi se zaradi svoje tematike z lahkoto tržili – migranti so vroča tema. Kljub temu dvomim, da bo zbirka množično brana, saj forma impresije, pripetljaja in anekdote, ki ne ponuja jasno poantiranih zaključkov in zahteva večji vložek bralčeve energije v proces osmišljanja prebranega, ne prispeva k tržnemu potencialu. A tistim, ki se je kljub temu – ali pa ravno zato – lotijo, lahko prinese zadovoljstvo v testiranju samoumevnega, nežnem spodkopavanju idiličnih in tipičnih podob o “nas” in “njih” ter filozofsko odprtem drsenju po raznolikih aspektih družbene stvarnosti.